

Idegenvezetés

– Terror Háza Múzeum –
Harmadik rész

II. emelet 205.

Gulág.

A Gulág a „hivatal”, a Glávnoje Upravlenijje Lágerej (Táborok Főigazgatósága) nevéből keletkezett betűszó, „...de világszerte a szovjet koncentrációs táborokat nevezik így” – közli a Terror Háza Múzeum Gulág című ismertetője.

Az Encyclopaedia Hungarica (Calgary, 1992) ezt írja:

„A GULÁG a Szovjetunióban kialakított legszigorúbb büntetőtáborok főparancsnoksága. 1935–1938 között, a „nagy tisztogatás” idején emberek millióit küldték táborokba. Ekkor szervezték meg a szakosított táborok főigazgatóságait: DALSZTROJ-t, ahová Északkelet-Szibéria aranybányái tartoztak, GUSOSZDOR-t, a közúti főigazgatóságot, GIDROSZTROJ-t, a vízi erőművek építésének főigazgatóságát, GUZSELDOR-t, a vasúti főigazgatóságot és GUGIMPÓ-t, a szén- és kohászati főigazgatóságot... kizárólag a moszkvai főparancsnoksághoz tartoztak ... nem függtek a helyi hatóságoktól. Ezekben a büntetőtáborokban nemcsak a Szovjetunió elítélt állampolgárai voltak, ... a II. világháború hadifoglyaiból is kerültek oda, valamint a Szovjetunió által megszállt országok állampolgárai ... az 1956-os magyar szabadságharc elhurcolt áldozatai is.”

Az Új Magyar Lexikon (Akadémiai Kiadó, Budapest) 1960-ban megjelent 3. (G-J) kötetében a Gulág nem szerepel. „Nem tudnak” a Gulágról e lexikon 1972-ben, illetve 1981-ben kiadott kiegészítő (7. és 8.) köteteinek alkotói sem – többnyire ma is ők tudományos életünk „érvényes és vonatkozó” hivatalos nagyjai.

Hiába kerestem a Gulágot 1992-ben érettségizett fiam tankönyveiben is...

Részlet a múzeum Gulág című ismertetőjéből:

„A ... szovjet hadsereg ... elvitt mindenkit” – 1945-ben, Magyarországról –, „akit a kommunista hatalomátvétel szempontjából veszélyesnek vélt. ... És vitték válogatás nélkül a munkaképes fiatalokat, leányokat, asszonyokat, fiúkat és férfiakat. ... többségük még nem töltötte be a huszadik életévét. ... A „málenkij robotra” hurcolt magyar állampolgárokat először még Magyarország területén gyűjtőtáborokba vitték, majd átmenőtáborokba kerültek Máramarosszigetre, Foksányiba, Brassóba ... Temesvárra. ... az átmenőtáborokban rettenetes körülmények uralkodtak. Sokan elpusztultak... Innen többhetes, marhavagonban történő szállítás után érkeztek meg az életben maradtak a szovjet lágervilág mintegy kétezer táborába.”

A Gulág-terem falán kétoldalt képernyők sorakoznak, azokon más-más és váltakozó képsorok pörögnek. Időnként – ötpercenként talán – a vezérlés hirtelen mindenik ernyőre ugyanazt a képsort küldi: az elsuhanó tájat, amit a keletre robogó marhavagonból láthatott a nyomorult fogoly – ha éppen ő volt a soros a résnél; miközben a hangszórókból fölerősítve a levegő zúgása és a vonatkerekek kattogása hallik – a múzeumlátogató a vonaton érzi magát, „olyan” vonaton...

*

A Múzeum Gulág-termében fémtáblára „vésve” olvasható:

Szovjetunióba hurcolt magyar foglyok	700 000 fő
Nem tért vissza	300 000 fő
Napi átlagos ételmiszer-fejadag	400 g kenyér
Munkaidő	10–14 óra
Hideghatár a munkavégzésre	– 42 C°

A Gulág-teremben szőnyegpadló van. A szőnyegpadlón a Szovjetunió színes hegy- és vízrajzi térképe a városokkal és nagyobb településekkel, cirill betűs megnevezésekkel.

Gyönyörű szőnyeg, gyönyörű térkép.

Azoknak a helységeknek neveit, ahol magyarok is raboskodtak, nagy, kövér latin betűkkel is olvashatjuk rajta.

Ismételjük a fémtábla egyes adatait az ismertetőből:

„Több mint hétszázezer magyart nyelt el ... a Szovjetunió egész területét behálózó gulág birodalma. Háromszázezren vagy többen sosem tértek vissza.”

*

Két „vonatozás” között a képernyőkön túlélők emlékeznek az átélt borzalmakra. Jusson eszedbe, Olvasóm, ki velem járod a Múzeumot: hogy szólhassanak hozzád, nemcsak a gulágot kellett túlélniök, hanem hazánk szovjet megszállását is – meg „egyebeket” is, „másokat” is...

A borzalmakat idéző visszaemlékezések, a borzalmakat idéző álló- és mozgóképek között különösen szívszorító az egyedül maradt, magányosan megöregedett asszonyok gyásza – összevetve az a „világ végét” sugalló kétségbeeséssel és fájdalommal – a képek tanúsítják a Gulág-teremben, s ha elég idős vagy, emlékezhetsz reá! –, amit az emberiség nagy része érzett – Sztalin halálakor.

Hiányolom Eörsi István Sztalint sirató zengeményét – mondanám, ha manapság s minálunk szabadna szabaddemokrata pillangó bábál-

potára, hernyókorszakára emlékezni, emlékeztetnem.

*

Javasolom, hogy a képernyőkön itt is jelenjék meg a visszaemlékezők neve úgy, ahogyan az a többi teremben látható.

Rózsás Jánost fölismertem.

– ... minket már leírtak – mondja Rózsás János –, ... múltak az évek, levelet nem írhattunk, nem kaphattunk ... azt sem tudtuk, hogy Magyarországon a háború hogyan fejeződött be...

– ... nehéz volt a fagyos földre tömegsírba ásni – folytatja Rózsás János –, ... a csonttá fagyott tetemeiket csákmánnyal törtük a sírban, hogy több férjen a gödörbe...

S. Koósa Antal

Nosztrai temetés

Kétméteres volt, balta kellett,
A csont törik, a hús szakad.
Rövid a nosztrai koporsó
S temetni kell a holtakat.

Ez itt a sorsunk: e koporsó
Holnap egy másikat fogad,
Egy mostohánk van: ez az élet,
A halál bőven osztogat.

Tegnap a herceg volt soron még,
ma egy sovány keretlegény.
Holnap barátom, a csuhás lesz,
Holnapután esetleg én.

(Márianosztra, 1952.)

Márianosztra nem az Andrássy út 60., ezért „nem szerepel” a Terror Háza Múzeumban, mint „önálló tétel”. De Márianosztra 1952-ben a terror háza volt, ezért másoltam ide e verset a Füveskert-ből – s azért ide, mert arra rímek, amit Rózsás János a gulágról mondott.

Ha már rímet mondtam, mondom azt is: el ne felejtsek, hogy a gulág volt a hívórim!

*

Részlet a *Gulág* című ismertetőből:

„A gulág lágereiben több tízmillió ember pusztult el.”

Még egyszer:

„A gulág lágereiben több tízmillió ember pusztult el.”

Valljuk be: fölfoghatatlan adat. Harmadszor olvasva is az lesz:

„A gulág lágereiben több tízmillió ember pusztult el.”

Vajon hány embert küldtek oda összesen?

Százmilliót?

Meg ötmillió őr?

*

További részlet a *Gulág* című ismertetőből:

„Több száz ... azoknak a magyar állampolgároknak a száma, akiket szovjet hadbírók ítélték halálra vagy hosszú szabadságvesztésre, ahogy ők nevezték, „javító-kényszermunkára”. A kivégzettek esetében sem volt vizsgálat, bizonyítás, csak ítélet, melyet azonnal végrehajtottak.”

Lesz-e valaha legalább hiányos névsorunk róluk?

Lesz-e valaha emlékhely, ahol gyászolhatjuk őket?

Ugyancsak az ismertetőben olvasható, hogy „... a megszálló szovjet hadsereg” – 1945-ben Budapestről – elhurcolta „... Raoul Wallenberg svéd diplomatát, akinek annyi zsidó köszönhetette életét”.

Be sokszor álltam a pesti Raoul Wallenberg utcában a Raoul Wallenberg-emléktábla alatt – trolibuszra várakozva. Be sokszor olvastam el az emléktábla szövegét, mely szerint Raoul Wallenberg svéd diplomatát – „akinek annyi zsidó köszönhetette életét” – magyar horthyfasisztanyilasnácik gyilkolták meg Budapest ostroma alatt.

Azóta „a helyzet fokozódott”, e tábla eltűnt, s a hivatásos zsidók immár Budán állítottak emlékművet Raoul Wallbergnek. A „kőtáblába vésett” rágalomért senki magyart meg nem követtek – a „kőtáblába vésett” rágalomért egyetlen magyar sem kért elégtételt.

Az ismertetőben olvasható az is, hogy „... a megszálló szovjet hadsereg” – 1945-ben Magyarországról – magyar „miniszterelnököket, minisztereket, képviselőket, nagyköveteket, katonatiszteket, papokat, tanárokat” hurcolt el.

Elhurcolta gróf Bethlen István volt magyar királyi miniszterelnököt is – akinek annyi zsidó köszönhetette életét.

Többször is idéztem a *Kettős megszállás* című ismertetőből az alábbiakat:

Az első világháború „... és az azt követő forradalom és bolsevik puccs következtében Magyarország reménytelen gazdasági helyzetbe került. Politikailag elszigetelten, katonailag lefegyverezve, ellenséges országok gyűrűjébe zárva Közép-Európa legkisebb, leggyengébb államává vált. ... a trianoni békeszerződésben ... megfosztották területe kétharmadától ... több mint hárommillió magyar került idegen fennhatóság alá.”

Aki tudja ezt, mert még tanították neki, vagy olvasta valahol, vagy hallotta valakitől – bocsássa meg nekem, hogy immár harmadszor olvastattam vele. Harmadszor idéztem, mert e Múzeum látogatóinak többsége mit sem tud erről, vagy ha tud is valamit, nem érti, mit jelent nekünk – neki! – első világháborús vereségünk, az Osztrák–Magyar Monarchia szétesése, Károlyi Mihály és társai, Kun Béla és bandája – és Trianon.

Minden mai bajunk akkor kezdett csírázni-hajtani-nővekedni.

A terror is.

A békediktátum aláírása Trianonban: 1920. június 4.

Bethlen István 1921-től 1931-ig, tíz esztendeig volt Csonka-Magyarország miniszterelnöke. Elsősorban neki – időrendben is, eredményességben is elsősorban neki köszönhető, hogy maradék hazánk, maradék nemzetünk, maradék népünk kimászott, majd kiemelkedett „reménytelen” helyzetéből – Gosztonyi Péter már idézett szavaival –: „...nem ragadt bele a délkelet-európai nyomorba, hanem, ha lassan is, de egészségesen fejlődött”.

Revíziós politikánk eredményeképpen – melynek Bethlen István tevékeny híve volt – Lengyelország német-szovjet lerohanásakor volt lengyel-magyar határ, melyen keresztül sok-sok lengyel és sok-sok lengyelországi zsidó menekült Magyarországra, hogy – az első Szlovák Köztársaságból és a Nagy-Román Királyságból korábban hozzánk menekült vagy később hozzánk menekülő zsidókkal együtt – Horthy Miklós magyar kormányzó és bensőséges barátja-tanácsadója, Bethlen István volt magyar miniszterelnök segítségével túléljék a maguk vészorszakát.

Melyik határon át menekülve találhnánk segítséget ahhoz, hogy túlélhessük a mi vészorszakunkat?

A történelem első szlovák állama megszabadult a zsidóktól: aki nem menekült Magyarországra, azt a német birodalomba szállították – vagy helyben ölték meg. A korabeli román pogromok zsidó áldozatainak száma pedig százazres nagyságrendű – noha Észak-Erdély visszatérte miatt Nagy-Románia akkor kisebb volt kicsinyt.

Bethlen István 1947-ben egy Moszkva melletti táborban pusztult el.

Ki állít emlékművet neki – „akinek annyi zsidó köszönhetette életét”?

*

A *Gulág* című ismertető közli, hogy Csehszlovákiából – az egészen fiataloknak írom: állam, mit a nagyhatalmak csináltak, majd szétszedtek, később újra összecsináltak, s ami jelenleg ismét nincsen – „...melyet a nagyhatalmak győztesek közé számítottak, több mint 100 000 (százezer) szlovákiai magyart költöztettek át magyar területre”.

Költöztettek.

És még ki tudja, mennyit „költöztettek” Csehszlovákia, kényszermunkásnak.

És még ki tudja, mennyit „költöztettek” – a túlvilágra.

Esterházy János grófot, az első Szlovák Köztársaság országgyűlésének egyetlen olyan képviselőjét, aki nemmel szavazott a zsidók deportálásáról szóló törvényjavaslatra, akit Szálasi bebörtönzött, akit a Gestapo halálra keresett – mint háborús bűnöst hurcolták a Szovjetunióba – a gulágra –, a szlo-

vák „népbíróság” távollétében – *távollétében!* – halálra ítélte, és jelképesen fölakasztatta; miután a Szovjetunióból „hazaengedték”, kegyelmet kapott: haláláig válogatott csehszlovák börtönökben sánylődhetett – olyanokban, mint az Andrássy út 60. vagy Márianosztra volt.

Esterházy János 1957-ben halt meg az illavai fegyházban.

Ha – például – Ungvárott *kutyák* ugatnak meg zsinagógába igyekvő zsidókat – az egész világsajtó arról cikkez, hogy a magyarok zsidókat üldöznek. A *Magyar Hírlap* mindenképpen.

Esterházy Jánosért – 1957-ig szenvedett! – a kutyája sem ugatott...

A Benes-dekrétumról pedig szó se essék! Ki mérészi kifogásolni a Cseh Köztársaságban és a Szlovák Köztársaságban egyaránt hatályos törvényt, mely szerint a magyar nép – bűnös?!

*

Ismét az ismertetőből idézek:

„Az életben maradtak az ezerkilencszázötvenes évek első felében hagyhatták el a Szovjetuniót. Sokan azonban még a büntetés lejárta után sem térhettek haza családjaihoz. A magyar határon ugyanis az államvédelmi hatóság emberei fogadták őket. Egy részüket internálták, mások hazamehettek, de őket ... titoktartásra kötelezték. A rendszerváltásig hallgatniuk kellett. Az utolsó magyar hadifogoly, Toma András 2000-ben jött haza.”

Hírlik, hogy van még magyar rab a Szovjetunió utódállamaiban.

A közelmúltban elhunyt Tomcsányi Amália tíz évig raboskodott a Szovjetunióban. A magyar határon őt is „az államvédelmi hatóság emberei fogadták”.

– ... a kihallgatók majdnem agyonverték; mikor halálra ítélték, nem volt emberi formám. Kegyelemből kaptam tíz évet. A tajgai táborokban voltam a közös sírba gyűjtött hullák közé dobott haldokló, kísérleteztem öngyilkossággal, elmondhatatlanul bántak velem nemegyszer. Azt hittem, rosszabb már nem történhet. De ahogy az ávosok fogadtak – itthon – ... az ... az ... – mesélte sokszor Amália. Az utolsó mondatot sosem tudta befejezni.

A múzeum Gulág-termében tárlókban, üveg alatt emléktárgyak a Gulágról: Rózsás János, dr. Keveházi Ferenc, Szák István – ifj. Tóth István, Scarlet Anna, dr. Olofsson Placid atya, Harangozó Ferenc prelátus, Sabján Ferencné hagyatéka, ajándéka. Különleges „hozadéka” az ott kötött ismeretségnak Szolzenyicin levele Rózsás Jánoshoz.

Kérem, tegyék ki a Gulág-teremben – szabadon, ne üveg alá – Rózsás János *Gulág Lexikon*-át, hadd vegyék kézbe, hadd lapozzák, hadd forgassák a látogatók. Aztán, ha elrongyolódott, cseréljék a példányt.

Fejér György János

(folytatjuk)